

NOGIRONLIGI BO‘LGAN BOLALARNI IJTIMOIYLASHTIRISHNING INTEGRATIV MEXANIZMLARI

Muxtorova Nigora Elmurod qizi
Jizzax davlat pedagogika universiteti,
Amaliy psixologiya yo‘nalishi
1-bosqich talabasi
Jiyanberdiyev Merojiddin Egamberdi o‘g‘li-
Jizzax davlat pedagogika universiteti
o‘qituvchisi (ilmiy rahbar)

Annotatsiya: Ushbu maqolada nogironligi bo‘lgan o‘quvchilarni ijtimoiylashtirishning integrativ mexanizmlari haqida fikrlar yuritilgan.

Kalit so‘zlar: nogiron, o‘quvchi, ijtimoiylashuv, ijtimoiylashtirish mexanizmlari.

“Ota-ona mehridan mahrum va nogironligi bor bolalarni qo‘llab-quvvatlash, ularni jamiyatning faol a'zolari sifatida tarbiyalash barchamizdan jiddiy e'tibor va amaliy harakatlarni talab qiladi. Birorta bola “men yetim yoki nogironman” deb o‘ksinmasligi, davlatimiz va jamiyatimizning mehridan chetda qolmasligi kerak. Ularni zamonaviy kasb-hunarlariga o‘qitish, barcha sharoitlarni yaratib berish nafaqat vazifa, balki muqaddas burchdir”.

Prezident Shavkat Mirziyoev bu fikrlarni nogironligi bo‘lgan, ota-ona qaramog‘idan mahrum va yetim bolalarni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashni kengaytirish hamda ijtimoiy nafaqalarni takomillashtirish masalalari bo‘yicha kuni kecha o‘tkazilgan videoselektor yig‘ilishida bildirdi.

Yig‘ilishda nogironligi bo‘lgan bolalarni qo‘llab-quvvatlash va davolash masalalariga alohida e'tibor qaratildi. Davlatimiz rahbari bunday bolalarni zarur tibbiy vosita va aravachalar bilan ta'minlash, jarrohlik operatsiyalari o‘tkazish, implantant va protez o‘rnatish uchun qo‘shimcha mablag‘ ajratishga ko‘rsatma berdi.

Shuningdek, ixtisoslashgan maktablarga yirik korxonalar va klasterlarni biriktirib, sharoitlarni yaxshilash mumkinligi qayd etildi. Voyaga yetmaganlar bilan ishlash komissiyalari o‘rniga Bolalar masalalari bo‘yicha milliy komissiya tashkil etilishi, hududiy komissiyalarga esa viloyat hokimlari rahbarlik qilishi belgilandi.

Bugungi kunda jamiyatimizda olib borilayotgan siyosatning asosiy maqsadlaridan biri — barkamol avlodni tarbiyalashdir. Barkamol avlod tarbiyasi uchun mas’ul boigan kishilar sifatida psixolog mutaxassislariga bugungi mavzu juda dolzarbdir.

Rus psixologlari P.S. Vigotskiy, S.Ya. Rubinshteyn, P.Ya. Galperin shaxsning rivojlanishida ustunlik qiluvchi tomon sifatida, bolalik davrida bola tomonidan o‘zlashtiriladigan moddiy va ma’naviy ishlab chiqarish mahsulotlariga to‘lanadigan ijtimoiy tajriba deb atashadilar. Ushbu tajribani o‘zlashtirish

jarayonida bolalarning nafaqat individual bilim va ko'nikmalarni egallashi sodir bo'ladi, balki ularning qobiliyatlari rivojlanadi, shax shakllanadi.

Imkoniyati cheklangan bolalarni tarbiyalash masalasi bugungi kunda eng dolzarb masalalardan biriga aylanib bormoqda. Hozirgi kunda Respublikamizda alohida yordamga muhtoj bolalarning rivojlanish darajasi, imkoniyatlari, xususiyatlari va qobiliyatlariga ko'ra maxsus yoki umumiy ta'lim tizimida ta'limni amalga oshirish maqsadida inklyuziv ta'lim tizimi amalga oshirilmoqda. Inklyuziv ta'lim madaniyati! Salamanka deklaratsiyasiga muvofiq xar bir o'quvchi xususiyatlarini isloh qilishni qo'llab-quvvatlovchi va ma'qullovchi dalil sifatida qaraladi. Uning maqsadlari jinsi, irqi, madaniyati, ijtimoiy millati, dini, individual imkoniyati va qobiliyati farqlar sabab ijtimoiy segregatsiya oldini olish uchun emas. Biroq, kontseptsiya universal foydalanish uchun yaroqsiz bo'lib chiqdi. Dunyo tajribasiga ko'ra, maktablarda kiritish ko'pincha tengdoshlari bilan birga o'rta maktablarda nogironlar ta'lim sifatida qaraladi (Judi Kugel'mas) biroq, inklyuziv ta'lim mohiyati bilim va bilim hali jamiyatda etarli emas. "Inklyuziv "va" integrallashgan " terminlari ko'pincha bir xil ma'noda ishlatiladi.

Har birimizning jamiyatdagi o'rnimiz, uning qachon va qanday sharoitlarda paydo bolgani, jamiyatga qo'shilib yashashimizning psixologik mexanizmlari jarayoni psixologiyada ijtimoylashuv yoki sotsializatsiya deb yuritiladi.

Ijtimoylashuvga oid bir qancha ta'riflar mavjud bo'lib, quyida ulardan bir qanchasining izohi beriladi.

Bizga ma'lumki ijtimoiylashuv to'g'risida turlicha yondashuvlar va turlicha ta'riflar mavjud. Quyida biz ularning bir nechtasini ko'rib chiqamiz.

Ijtimoylashuv (ba'zi adabiyotlarda sotsializatsiya deb berilgan) tushunchasi ijtimoiy-psixologik, sotsiologik, pedagogik kategoriyalardan biri bo'lib, bu atama shaxsning uni o'rab turgan tashqi ijtimoiy muhit ta'siri ostida jamiyatdagi mavjud tajribalarni o'zlashtirishga moyilligi yoki o'zlashtirganlik darajasini ifodalovchi jarayondir. Bu tushunchaning umumiy ma'nosi ostida individ tug'ilib, uni o'rab turgan birlamchi va ikkilamchi muhit ta'sirida ulg'ayishi, undan so'ng jamiyatga qo'shilishi, o'rgangan barcha tajribalarini atrofmuhitdagilar bilan hamkorlik qilish jarayonida qo'llashi va kimlargadir shu tajribalarni uzatishda vosita bolishi jarayoni tushuniladi.

Ijtimoylashuv inson tomonidan ijtimoiy tajribani egallash, hayot va faoliyat jarayonida uni faol tarzda qo'llash jarayonidir. Sodda til bilan aytganda, ijtimoiylashuv har bir shaxsning jamiyatga qo'shilishi, uning me'yorlari, talablari, kutishlari va ta'sirini qabul qilgan holda, har bir harakati va muomalasida uni ko'rsatishi va kerak bo'lsa, shu ijtimoiy tajribasini o'z navbatida o'zgalarga o'rgata olish jarayonidir.

Ijtimoylashuv so'ziga berilgan ta'riflardan eng keng tarqalgani (lot. Socialis — ijtimoiy, jamoaviy) individning jamiyatga kirib borib, undagi hayot uchun zarur bo'ladigan malaka, rollar, me'yorlar va qadriyatlarni o'zlashtirishidir. Ijtimoylashuv jarayonida insonlarda jamiyatdagi muloqotning ishtirokchisi bo'lishi uchun kerak bo'ladigan ijtimoiy sifatlar, bilimlar, ko'nikmalar shakllanib boradi.

Hozirgi zamon psixologiyasida ijtimoylashuv terminining yana ikkita sinonimi keng qo'llaniladi: ya'ni bular «shaxs shakllanishi» va «tarbiya» jarayonidir. Ijtimoylashuv «individning jamiyatga kirib borishi», «ijtimoiy ta'sirlarni o'zlashtirish» hamda «ijtimoiy aloqa jarayonida ulardan foydalanish» kabi tushunchalar orqali ham ifodalanadi.

Zamonaviy ta'lim tizimi o'qituvchi tomonidan kar va zaif bolalarni o'qitish va tarbiyalashni tashkil etishning turli usullari, vositalari va shakllaridan foydalanishni ta'minlaydi. Bunda inklyuziv ta'lim sharoitida ularni tanlash, tarkib toptirish va maxsus amalga oshirish muhim ahamiyatga ega. Umumpedagogik usullar bir-biri bilan uyg'unlikda maxsus texnika va vositalardan foydalangan holda qo'llaniladi, bu esa o'ziga xos ta'lim texnologiyalarini shakllantirishga yordam beradi.

Ularni amalga oshirish ushbu toifadagi bolalarni o'qitishdagi asosiy qiyinchiliklarni: cheklangan eshitish idroki bilan bog'liq bo'lgan ma'lumotlarni qabul qilish, o'qayta ishlash;

-saqlash va ishlatishdagi xususiyatlar;

-nutqni rivojlantirishning o'ziga xosligi;

kognitiv va shaxsiy sohalarni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi. Eshitish qobiliyati buzilgan bolaning o'quv jarayonini inklyuziv makonda tashkil etish uslublari va usullarini tanlash, tarkibi bir qator omillar bilan belgilanadi, xususan: eshitish qobiliyati buzilgan bolaning tayyorgarlik darajasi, umumTa'lim maktabida o'qishi, o'qituvchi, surdopedagog va bolaning ota-onalari o'rtasidagi hamkorlik hamda o'zaro hamkorlikning samaradorligi; ota-onalarning tushdan keyin uyda bola bilan tizimli ishlashga tayyorligi va qobiliyati; kar va zaif eshituvchi o'quvchining bolalar jamoasiga moslashish darajasi va sinfdoshlari bilan hamkorlikni tashkil etish imkoniyati; dars davomida korreksiya ish yo'nalishining ba'zi muammolarini hal qilish zarurati (eshitish-vizual e'tiborni rag'batlantirish; nutq xatolarini tuzatish va grammatik jihatdan to'g'ri nutq ko'nikmalarini mustahkamlash; so'z boyligini kengaytirish, so'z-iboralarni tushuntirish; xulosalar, diktantlar yozishda, qayta hikoyalar tuzishda alohida yordamni tashkil etish).

Eshitish qobiliyati buzilgan bolani inklyuziv makonda o'qitish va didaktik resurslardan foydalanish jarayonida o'qituvchi o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda oldindan tayyorgarlik ko'rishi kerak bo'lgan turli xil vaziyatlar (shu jumladan, ta'limda ham) yuzaga kelmoqda. Maqolada taqdim etilgan tavsiyalar eshitish qobiliyati buzilgan bolaning sinfdagi qiyinchiliklarini engish bo'yicha o'qituvchining faoliyatini tashkil etishga imkon beradi:

-eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ish sur'ati sekinroq bo'lgani uchun topshiriqlarga, ayniqsa, yozishga ko'proq vaqt ajrating;

-har qanday o'quv jarayonida ma'lumotni shunday taqdim etingki, bola uni o'z ko'rish qobiliyatidan foydalangan holda idrok eta oladigan bo'lsin;

- har bir yangi soʻz bolalarning faol nutqqa kirishishi uchun korreksion ishning muayyan vaziyati, tengdoshlari bilan umumiy motivatsiyaga ega boʻlishi kerak;

-har qanday vaziyatda ham oʻzingiz natijasiga ishonch hosil qilgan ishlarni birinchi oʻringa qoʻying;

- har qanday vaziyatda ham bolalarni dialogga, muloqot qilishga va muhokama qilishga jalb qiling;

-faoliyat yoki topshiriqlarni oʻzgartirganda, bola sizni tushunayotganiga ishonch hosil qiling (masalan, "nima qilasiz, takrorlang", "bolalarga nima qilish kerakligini ayting" texnikasidan foydalaning). sinfda yuqori darajadagi shovqinlardan saqlaning, oʻquv jarayoniga eshitish uchun dam olish turi boʻlgan va sinfdagi barcha oʻquvchilar uchun foydali boʻlgan oqilona "dam olish daqiqalarini" kiriting;

-bolalar tushuna olishlari, mazmuni haqida oʻylashlari uchun savollarni aniq, qisqa qilib qoʻying. Ularga javob berishlarida shoshiltirmang, oʻylash uchun vaqt bering;

- suhbat yoki dars davomida eshitish qobiliyati zaif bolaga tezkor yordam koʻrsatish usullaridan foydalaning: soʻz birikmasini takrorlang, kalit soʻzni yoki notoʻgʻri tushunilgan soʻzni yozing; butun gapni yozing.

-doskada oʻquv materialining bir qismini va yangi lugʻatni olib tashlang.

-Eshitishda nuqsoni boʻlgan bolaga yuz marta eshitishdan koʻra bir marta koʻrgan yaxshiroq. Iloji boricha illyustrativ materiallardan foydalaning; eshitish qobiliyati zaif bola soʻzlovchiga murojaat qila olishi kerak, bu intizomning buzilishi emas, balki zaruradir (tovushli maʼlumotni idrok etish uchun vizual yordam). Eshitishda nuqsoni boʻlgan bolalarni oʻqitish va tarbiyalashni tashkil etish shakllari ham inklyuziv taʼlim nuqtai nazaridan muhim tarkibiy qism hisoblanadi. Maktabda shakllangan anʼanaviy sinf-dars tizimi doirasida eshitish qobiliyati zaif bolalar bilan ishlashning guruh, kichik guruh, juftlik va individual mashgʻulotlar kabi shakllaridan faolroq foydalanishni tavsiya etish mumkin. Ishbilarmonlik va rolli oʻyinlar, matbuot anjumanlari, QVZ, tanlovlar, dars shaklida, nostandart darslardan foydalanish kar va zaif eshituvchi bolaning imkoniyatlarini soʻzsiz kengaytirish boʻladi. Eshitish qobiliyati zaif bolaning tadqiqot yoki ijodiy loyihalarda (oʻqituvchi rahbarligida) mustaqil ishi va ularni himoya qilishi katta imkoniyatlarga ega. Didaktik materiallar taʼlim va korreksion ishlarni rivojlantirishga, muammolarni hal qilishga yordam berishga, ogʻzaki nutqni idrok etish va takrorlash koʻnikmalarini takomillashtirishga qaratilgan. Muassasada maxsus jihozlar va maxsus didaktik resurslardan foydalanmasdan bu muammolarni hal qilib boʻlmaydi. Maktabda axborot makonini kengaytirish, dam olish korreksion-rivojlantiruvchi mashgʻulotlar uchun maxsus xonalarni ochish, SMART sinf xonalarni tashkil etish maqsadga muvofiqdir.

Eshitish qobiliyati zaif bolalar butunlay oddiy bolalardir. Shuningdek, ular yugurishni, oʻynashni, raqsga tushishni, zavqlanishni va hazil oʻynashni, turli xil narsalar bilan tajriba qilishni, qurishni, haykaltaroshlikni va chizishni yaxshi koʻradilar. Lekin koʻpincha ular bilan oʻynash uchun hech kim yoʻq. Aniq nutq

oʻrniga undovlar qiladi, baʼzan imo-ishoralarni ishlatadi, murojaat qilingan nutqni tushunmaydi. Bunda uning xulq-atvori oddiy eshitish qobiliyatiga ega tengdoshlaridan keskin farq qiladi, agar ular yoshi tufayli gapira olmasalar, murojaatni tushunadilar. Va ularning noaniq gaplari boshqalar tomonidan mutlaqo tabiiy narsa sifatida qabul qilinadi ("Axir, u hali ham kichkina!").

Eshitish qobiliyati zaif bolalar eshitadigan odamlar bilan yashashlari va ular bilan teng imkoniyatlarga ega boʻlishlari kerak. Bu shunday bolalarni ijtimoiylashtirishning asosiy vazifalaridan biridir.

Avvalo, bolada eshitish patologiyasi mavjudligini aniqlash uchun imkon qadar erta (nutq hali rivojlanmagan bir yilgacha) boʻlishi kerak. KBB shifokorining profilaktik tekshiruvlarini eʼtiborsiz qoldirmang (birinchi 2-4 oyda, 1 yilda va keyin har olti oyda). Agar ota-onalar shubhalari boʻlsa va ularga bola oʻzini "boshqa bolalarga oʻxshamaydi" deb hisoblasa, darhol mutaxassisga murojaat qilishingiz kerak.

U dastlabki tekshiruvni oʻtkazadi va agar kerak boʻlsa, uni ixtisoslashtirilgan tibbiyot markaziga yuboradi, u erda bola batafsilroq tekshiriladi. Aks holda, siz qimmatbaho vaqtni oʻtkazib yuborishingiz mumkin va unga erishish ancha qiyin boʻladi.

Eshitish qobiliyati zaif bola bilan oʻynash uchun maxsus narsalar talab qilinmaydi. Eng keng tarqalgan oʻyinchoqlar ishlatiladi - qoʻgʻirchoqlar, mashinalar, hayvonlar, kublar va boshqalar. Ammo oʻyin haqiqiy boʻlishi kerak va rasmiy mashqlarga aylanmasligi kerak.

Gapirishdan tashqari, bolani oʻqishga oʻrgatish muhimdir. Bolalarga blok harflar bilan yozilgan soʻzlar bilan planshetlarni taklif qilish mumkin. Dastlab, bolalar soʻzlarni bir butun sifatida qabul qiladilar, ularga alohida harflar oʻrgatilmaydi, boʻgʻinlarni oʻqimaydi. Birinchi qadamlardan oʻqish ular uchun mazmunli jarayonga aylanadi: har bir soʻz ortida tasvir, tasvir bor. Bolalar nutqni tushunishlarini taʼminlash uchun doimo harakat qilish kerak, chunki boshqa odamning aytganini oʻqish yoki takrorlash tushunishni anglatmaydi.

Oʻqish bilan bir vaqtda bolani yozishga oʻrgatish kerak. Siz flomaster bilan chizilmagan landshaft varaqlarida blok harflar bilan yozishingiz mumkin. Shu bilan birga, bola qoʻlini varaqqa erkin qoʻyadi va istalgan joy va yoʻnalishda har qanday hajmdagi harflarni yozishi mumkin. Vaqt oʻtishi bilan harfning tabiati tartibga solinadi, u tekis va ozoda boʻladi.

Eshitish idrokini rivojlantirish boʻyicha darslar alohida ahamiyatga ega. Eshitish qobiliyati zaif bolalarni atrofdagi dunyo tovushlarini tinglashga, nutqqa, undagi turli elementlarni ajratib olishga oʻrgatish kerak, shunda quloq orqali qabul qilinadigan soʻzlarning tuzilishi asta-sekin tozalanadi. Eshitish idrokini rivojlantirish bunday bolalarga atrofdagi odamlarning nutqini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Eshitish mashgʻulotlari koʻp yillar davomida har kuni 20-30 daqiqada davomida amalga oshirilishi kerak.

Eshitish qobiliyati zaif bola kamdan-kam hollarda boshqa bolalar bilan oʻyinlarda qatnashadi. Buning sababi, kattalar bolaning hayotining Taʼlim tomoni

haqida juda tashvishlanib, uning mikrojamiyatdagi o'rnini haqida o'ylamaydilar. Va siz darslarni boshlaganingizdan boshlab bu haqda o'ylashingiz kerak.

Ekskursiyalar va sayohatlar kar bolalarning ijtimoiylashuvi uchun juda foydali bo'lib, uni tashkil etish bolalar bog'chasi tomonidan amalga oshiriladi, unda bolaning oila do'stlari va o'rtoqlari ishtirok etadilar. Bunday sharoitda u guruhda, jamoada harakat qilishni o'rganadi; o'z qiziqish va istaklarini boshqalarning xohish va manfaatlariga bo'ysundirishni o'rganadi. Atrofdagi dunyo haqidagi g'oyalar kengayib bormoqda, bolaning nutqi yaxshilanmoqda, chunki u turli yoshdagi ko'p sonli gapiradigan va eshitadigan odamlar bilan muloqot qiladi.

Kattalarning to'g'ri va izchil yo'l-yo'riqlari bilan o'yin kar va zaif eshituvchi bolalarning axloqiy, aqliy va nutqini rivojlantirishning muhim vositasiga aylanadi. Obyektiv va o'yin faoliyatini shakllantirish va boyitish orqali eshitish qobiliyatidan aziyat chekadigan kar bolaning rivojlanishining o'sha jihatlari ta'sir qilish mumkin.

O'yin davomida bolalar o'yinchoqlar haqida aloqada bo'lishadi, shuning uchun ularning muloqoti bu erda eng g'ayratli va tabiiy ravishda tashkil etilishi mumkin. Bolalar o'yinlarda atrofdagi hayotni kuzatish va unda ishtirok etish orqali olgan taassurotlarini aks ettirishga intiladi. Ob'ektlar va o'yinchoqlar bilan harakatlar jarayonida ularning maqsadi, xususiyatlari va munosabatlari to'liq ma'lum.

Xulosa qiladigan bo'lsak, ijtimoiylashuv va unga ta'sir etuvshi omillar, mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilari psixologiyasining metodologik masalalari, ularning psixik rivojlanish xususiyatlari haqida tadqiqotimizning birinchi bobida ma'lumotlar keltirilgan. Nogiron bolalarni ijtimoiy moslashtirish va reabilitatsiya qilish muammolari maqsadli ijtimoiy-pedagogik ta'sir ko'rsatish sharoitida ularni bolalarning shaxsiy manfaatlarini va imkoniyatlarini hisobga olgan holda uy xo'jaligi, individual va ijtimoiy ahamiyatga ega faoliyatning qulay sohalariga kiritish orqali hal qilinadi.

Adabiyotlar ro'yxati

- 1.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. –T.: O'zbekiston, 2019.
- 2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni.
- 3.Andreyeva G.M. Sotsialnaya psixologiya. – M.: Aspekt-press, 1997.
- 4.Fayziyeva U., Nazarova D., Kolbayeva X.J. Eshitishida muammolari bo'lgan bolalar inklyuziv Ta'limi. O'XTV Avloniy nomidagi XTRXMOMI, BMT Yunisef. XBJ. T., 2005.
- 5.Gulbahor Abdullajonovna Nabiyeva. "IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNING TA'LIM-TARBIYA OLISHLARI" Scientific progress, vol. 1, no. 5, 2021, pp. 368-372.
- 6.Mamaraimova, R. (2024). КАК НЕ ПОДДАВАТЬСЯ ПРОВОКАТСИЯМ. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 4(2), 23-29. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9644>

7.Р.У.Мамараймова. (2022). ТАЪЛИМ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА ИНТЕРФАОЛ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНШНИНГ МАЗМУН МОХИЯТИ. EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH, 2(12), 513–517. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7337651>

8.Мамараймова, Р. (2022). УМУМ ТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА ПСИХОЛОГИК ХИЗМАТНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ПСИХОЛОГИК АСОСЛАРИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5549>

9.Мамараймова, Р. (2021). КИЧИК МАКТАБ ЁШИ ЎҚУВЧИЛАР КОМПЕТЕНТЛИК ХУСУСИЯТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ БАЪЗИ ЖИХАТЛАРИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, (2). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2967>

10.Odiljonova, X. (2024). О ‘QUVCHILARDA VALEOLOGIK TAFAKKURNI O‘STIRISHNING NAZARIY ASOSLARI. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 4(1), 3-11.

11.Qarshiboyeva, G., & Odiljonova, X. (2022). ЎҚУВЧИЛАРДА ВАЛЕОЛОГИК БИЛИМНИ ОШИРИБ БОРИШ АСОСЛАРИ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 2(5).

12.Odiljonova, X. (2024). “MEN” KONSEPSIYASIGA YONDASHUVLARNING O‘ZIGA XOSLIGI. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 4(1), 62-70.

13.Odiljonova, K. (2023). PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF HEALTHY THINKING IN STUDENTS. *Science and innovation*, 2(B4), 267-272.

14. Sangirova, N. (2024). SHAXS IJTIMOIYLASHUVIDA OILANING ROLI. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 4(2), 69-73. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9725>

15.Sangirova, N. (2024). ШАХСДА ГЕНДЕР УСТАНОВКАЛАРИНИНГ ЎЗИНИ-ЎЗИ ИДРОК ЕТИШ БИЛАН БОҒЛИҚЛИГИ МУАММОЛАРИ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 4(2), 74-81. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9749>

16.O‘tamuradova, G. (2024). БЕРУНИЙНИНГСОҒЛОМ АВЛОД ТАРБИЯСИ ҲАҚИДАГИ ПСИХОЛОГИК ҚАРАШЛАРИ . *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 4(2), 95-103. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9764>

17.Мамараймова, Р. (2024). ПСИХОЛОГИЯ РЕЛИГИОЗНАЯ ИСПОВЕДИ И МЕДИТАЦИИ . *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 4(2), 30-36. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9645>

18.Мамараймова, Р. (2024). КАК НЕ ПОДДАВАТЬСЯ ПРОВОКАЦИЯМ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 4(2), 23-29. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9644>

19.Ахмедова Насиба Ачиловна. (2022). КИЧИК МАКТАБ ЁШИДАГИ ЎҚУВЧИЛАРДА ИЖТИМОЙ КОМПЕТЕНТЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНИАТЛАРИ. EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH, 2(12), 529–532. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7337671>

20.Р.У.Мамараймова. (2022). ТАЪЛИМ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА ИНТЕРФАОЛ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНШНИНГ МАЗМУН МОХИЯТИ. EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH, 2(12), 513–517. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7337651>

21.Mamaraimova, R. (2022). УМУМ ТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА ПСИХОЛОГИК ХИЗМАТНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ПСИХОЛОГИК АСОСЛАРИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5549>

22.Mamaraimova, R. (2021). КИЧИК МАКТАБ ЁШИ ЎҚУВЧИЛАР КОМПЕТЕНТЛИК ХУСУСИЯТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ БАЪЗИ ЖИХАТЛАРИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, (2). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2967>

23.O‘ralova, O. (2024). ABU NASR FOROBIYNING MEROSINI O‘RGANISH. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 4(2), 125-129. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9796>

24.Abduhamidovich, R. S. (2023). АКАДЕМИК МОБИЛЛИК–БОЛОНИYA JARAYONLARINING MUHIM SHARTI SIFATIDA. *Conferencea*, 126-131.

25.Abduhamidovich, R. S. (2023). О ‘ZBEKISTONDA MILLIY TA’LIM TIZIMINI CHET EL TA’LIM TIZIMI ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO ‘NALISHLARI. *Conferencea*, 97-101.

26.Rahmanqulov, S. (2024). MEHRIBONLIK UYI BOLALARINING PSIXOLOGIK VA AXLOQIY RIVOJLANISHI. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 4(2), 58-60. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9719>

27.Soibnazarova, M. (2024). MAS’ULIYATLILIKNI SHAKLLANTIRISHDA INTEGRATSIYANING O‘ZIGA XOS MEZONLARI. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 4(1), 71-77. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9534>

28.SOIPNAZAROVA Muqaddas Norpulatovna. (2023). TALABALARNING FIKRLASH MADANIYATINI RIVOVLANTIRISH. ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР, 4(4), 96–99. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7844461>

29.Soipnazarova Muqaddas. (2023). JADIDCHILIK MATBUOTIDA TA’LIM-TARBIYA MASALALARI. *Involta Scientific Journal*, 2(2), 70–74. Retrieved from <https://www.involta.uz/index.php/iv/article/view/440>

30.RAHMANQULOV, S. (2024). YOSHLARDA FAOL HAYOTIY POZITSIYANI SHAKLLANTIRISH MUAMMOSI. *News of UzMU journal*, 1(1.2. 1), 181-184.

31. Abduhamidovich, R. S. (2023). O 'ZBEKISTONDA MILLIY TA'LIM TIZIMINI CHET EL TA'LIM TIZIMI ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO 'NALISHLARI. Conferencea, 97-101.

32. Abduhamidovich, R. S. (2023). AKADEMIK MOBILLIK–BOLONIYA JARAYONLARINING MUHIM SHARTI SIFATIDA. Conferencea, 126-131.